

Elliott Currie

MARKED, KRIMINALITET OG SAMFUNN

De siste årene har media vært fulle av sjokkerende beskrivelser av sammenbruddet av lov og orden og økningen av kriminaliteten i Russland i kjølvannet av landets brå overgang til et «fritt marked». «Fra St. Petersburg til Vladivostok møter politiet», ifølge en beskrivelse «en epidemi av mord, ran og overgrep.»¹

Mye av det samme bildet har gjennom flere år vært gitt av Kina. Avisen *The Wall Street Journal* skriver at lovløsheten under det nye markedsorienterte regimet er så utbredt at «medlemmer av politiet, folkets frigjøringshær og partimedlemmer åpner sine egne nattklubber og bordeller», ofte i ledtog med «oversjøiske forbryterorganisasjoner.»² Avisen *The Guardian* beskriver et land som er så ødelagt av stigende kriminalitet og så bestemt på å stanse voldsekspløsjonen som følger med, at myndighetene (ikke for første gang) griper til massehenrettelser.³

Noe merkelig ser altså ut til å ha hendt med det som for noen få år siden ble feiret som «demokratiets og de frie markedenes» triumf over hele verden. Noen av de landene vi hjertelig applauderte for sin overgang til markedsprinsipper, ser nå ut til å falle fra hverandre foran øynene våre.

I medias beskrivelse av økende vold og kriminalitet i tidligere kommunistiske land blir det ganske ofte påvist en klar forbindelse mellom den sosiale desintegrasjonen og de økonomiske reformene innført i markedets navn – inkludert ødeleggelsen av sosiale sikkerhetsnett og fjerningen av tradisjonelle sysselsettingsgarantier. Men merkelig nok ser man ingen liknende forbindelse når man skal forklare kriminalitet i USA – den nasjonen vi faktisk ønsker å få land som Russland eller Ungarn til å etterlikne. Det er en slags schizofren vilje til å se de negative samfunnsmessige konsekvensene av det hensynsløse kjøret mot et tøylesløst «marked» når det skjer i et annet land – men ikke i vårt. Vi er i stand til å gjenkjenne den ødeleggende virkningen av «frislippet» av markedet i Shanghai, men ikke i St. Louis; i Leningrad, men ikke i Los Angeles.

I denne artikkelen vil jeg argumentere for at det er nettopp den ekstreme underordningen av samfunnslivet under det vi noe upresist kaller «markedets» imperativ som forklarer ikke bare den nylige økningen av vold i land som Russland og Kina. Den forklarer også hvorfor USA lenge har ligget på det høyeste nivå av alvorlig voldskriminalitet i den avanserte industrialiserte verden – og det bedrøvelige faktum at kriminaliteten i USA bare

fortsetter til tross for stadig økende nivåer av innesperring som overgår alle andre land i verden, avanserte eller ikke, muligens med unntak av Russland.⁴

Dette er et argument jeg har framført stykkevis ved tidligere anledninger.⁵ Men nå ønsker jeg å sette disse småbitene sammen av to grunner; for det første av hensyn til kriminologisk teori, og for det andre av hensyn til sosialpolitikkenes skjebne.

På det teoretiske nivå er jeg bekymret for at vi har brukt altfor liten tid på å forstå røttene til de internasjonale forskjeller i alvorlig kriminalitet – og at når vi gjør det, er det altfor ofte med lite egnete teoretiske redskap.

Disse forskjellene er blant de mest slående og varige fenomen i kriminologien, men det kan også argumenteres for at de er de mest neglisjerte – og ofte eksplisitt oversett. Det argumenteres noen ganger med at avanserte samfunn er mer like enn forskjellige i sine erfaringer med kriminalitet. Det er et argument som tjener til å fjerne oppmerksomheten fra noen av de strukturelle faktorene som ofte identifiseres som viktige årsaker til kriminalitet. Hvis kriminaliteten ser omtrent lik ut overalt, kan ikke slike høyst variable faktorer som fattigdom og inntektsforskjeller være særlig viktige.

Til støtte for dette perspektivet sies det noen ganger at kriminaliteten øker over alt og følgelig er en av «velstandens kostnader».⁶ Den er noe vi må lære å leve med hvis vi verdsetter frihet, overflod og demokrati; noe vi selvsagt gjør. Det er en kjerne av sannhet i denne påstanden, men den tildekker også store forskjeller. For eksempel økte hyppigheten av mord i Nederland ifølge en forsker fra 10,4 til 15,2 per million innbyggere mellom 1985 og 1990. Men det denne økningen betyr i komparativt perspektiv, var at den nederlandske mordfrekvensen økte fra litt under en åttendedel til litt mer enn en sjettedel av USAs mordfrekvens for disse årene.⁷

Støttespillere for dette perspektivet peker også på dokumentasjon, både fra oversiktsundersøkelser av ofre og offisielle statistikker, som viser betydelige likheter i vinningskriminalitet og mindre alvorlige former for vold mellom en rekke land. Men uansett hva som kan sies om fordelingen av sykkeltyverier, slåssing i skolegården eller endog innbrudd; det hersker ingen uenighet om at USA beholder sin posisjon i den øverste enden av skalaen når det gjelder utbredelse av mord og andre livstruende former for vold.⁸ Vi må gå til utviklingslandene og deler av den tidligere Sovjet-blokken for å finne forholdsvis like mange eller flere mord. Forskjellene er klarest når det gjelder unge menn, men er på ingen måter begrenset til denne gruppen.

Ifølge data Verdens Helseorganisasjon (WHO) samlet inn tidlig på 1990-tallet, var hyppigheten av mord blant menn mellom 15 og 24 år 38 per 100.000 i USA, 44 per 100.000 i Mexico og 45 per 100.000 i Russland. Dette sammenliknet med litt mer enn 3 per 100.000 i Canada, mellom 2 og 3 per 100.000 i Danmark, Finland, Sveits, Australia og Tsjekkia; mellom 1 og 2 per 100.000 i Sverige, Norge, Spania, Portugal, Frankrike, Tyskland og Østerrike, og mindre enn 1 per 100.000 i Israel og Japan.

Hvis man tror at disse forskjellene er begrenset til ungdom eller menn, husk da at for *kvinner* i USA er hyppigheten av mord omtrent tre ganger så høy som den tilsvarende hyppigheten for *unge menn* i Østerrike, Frankrike, Tyskland og Spania. Russiske kvinner dør av drap med en frekvens som er 34 ganger høyere enn for unge japanske *menn* (13,5 mot 0,4 per 100.000). Denne kontrasten reflekterer heller ikke noe unikt ved asiatisk kultur. Hyppigheten av mord er ti ganger høyere for russiske kvinner enn for unge menn i *Frankrike*.

Kort sagt, forskjellene i kriminalitet mellom verdens land er svært reelle. Å forklare disse forskjellene burde ha topp prioritet i kriminologien. Er det felles årsaker som kan bidra til å forklare hvorfor mordfrekvensen er så oppsiktsvekkende høy i *ett* avansert industrialisert land – USA – og også i noen (men ikke alle) utviklingsland og (ganske nylig) i noen deler av den tidligere Sovjet-blokken? Og relatert til dette spørsmålet; er det felles faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor mesteparten av *resten* av den post-industrielle gruppen av land, også inkludert relativt fattigere land, har så lite av dette problemet?⁹

For å begynne å få tak på dette spørsmålet, tror jeg vi trenger å tilegne oss en mer helhetlig tilnærming til tenkning rundt kriminalitetsmønstre i spesifikke land. Vi mangler selvsagt ikke teorier om voldskriminalitet. Men teoriene tenderer til å sette søkelyset på *deler* av kriminalitetens sosiale og historiske kontekst, og det fører med seg en slags konkurranse om å utpeke de viktigste delfaktorene. Så vi snakker fremdeles altfor ofte om kriminalitetens årsaker i termer av «press» *versus* «sosial desorganisering» *versus* «kontrollteorier» og så videre.

Men i siste instans tror jeg ikke dette er produktivt, og på et bestemt punkt begynner det å komme i veien for å forstå både mengden av og den gjensidige forbindelsen mellom de krefter som bidrar til å øke risikoen for voldskriminalitet under spesifikke forhold i den virkelige verden. Når vi undersøker mønstre av ungdomskriminalitet i, la oss si, Sør-Chicago eller Sør-London, ser vi for eksempel ikke bevis for «press» og *ikke* desorganisering, og ser *ikke* en svekkelse av foreldrenes «kontroll». Vi vil sannsynligvis se store strukturelle ulikheter og fragmentering av samfunnet, samt svekket evne blant foreldre til å passe sine barn – og en hel rekke andre ting, der alt foregår på en gang, alt gjensidig forbundet, og alt med innflytelse på kriminalitetsraten. Og kombinasjonen har en mye sterkere effekt enn summen av delene.

Vi trenger derfor teoretiske redskap som kan sette alle disse delene sammen framfor å adskille dem på kunstig vis. Noen ville si at vi trenger en «generell» teori om kriminalitet. Men dette vil heller ikke ha den ønskede virkning. I seg selv vil en «generell teori» være *altfor* generell til å hjelpe oss til å forstå hvorfor det er så mye mer livstruende kriminalitet i Sør-Chicago enn i Sør-London, eller hvorfor det er mer kriminalitet i Leningrad enn i

Manchester. Vi trenger mer av Robert Mertons berømte «mellomnivå-teorier», teorier som er:

«...en mellomting mellom de små og mangfoldige arbeidshypotesene som utvikles i den daglige forskning, og de altomfattende spekulasjonene som omfatter et overordnet konseptuelt skjema hvorfra man håper å utvinne et stort antall av empirisk observerte likhetstrekk ved sosial adferd.»¹⁰

Disse teoriene burde i tillegg tillate oss å begynne å se på spesifikke samfunn som helheter – som «sivilisasjoner» – framfor knipper av utvalgte, men løsevne sosiale, økonomiske og kulturelle krefter. Derfor ønsker jeg her å skissere noen begynnende tanker om en slik teori, med spesiell referanse til voldelig gatekriminalitet i de mest avanserte land ved slutten av det 20. århundre.

Men det er en annen grunn til at det er spesielt viktig å se nærmere på forbindelsen mellom markedskreftene og voldskriminalitet nå. I en verden hvor vi i økende grad er vitner til en global bevegelse mot en rask deregulering av det økonomiske liv og oppløsningen av langvarige sosiale støtteordninger, er undersøkelsen av forholdet mellom markedets prinsipper og vold helt klart ikke bare en akademisk øvelse. Tvert i mot, en slik undersøkelse har klar relevans for den debatten som *burde* finne sted om de sosiale konsekvensene av den allmenne iveren etter å omfavne politikk basert på markedsløsninger over hele verden. Inntil nå har det vært en slående stillhet rundt disse konsekvensene, og en mangel på klar tenkning om alternativene (selv om det finnes viktige unntak¹¹). Nå til dags blir den raske reorganiseringen av samfunn over hele kloden i samsvar med prinsippene til det såkalte «frie marked» simpelthen akseptert – og drevet fram – i økende grad, som om det ikke *fantas* noe alternativ, og uten mye refleksjon over de menneskelige kostnadene. (Jeg snakker om det *såkalte* «frie marked», fordi jeg i det etterfølgende vil argumentere for at det «frie marked» er en svært misvisende frase for å beskrive den typen samfunn som vokser fram rundt kloden under innflytelsen av den globale deregulering – enten det er Ernesto Zedillos Mexico eller John Majors Storbritannia eller Boris Jeltsins Russland.) For en amerikaner er denne tausheten særlig mystisk, og spesielt urovekkende, siden vi lever i det avanserte industrisamfunnet som i størst grad eksemplifiserer en gjennomført tilslutning til markedsprinsipper – og som også er *unik* rammet av masse-fattigdom, et høyt nivå av vold og andre endemiske sosiale sykdomstegn. Det er mer enn bare litt urovekkende å se med hvilken demagogisk overtalelseskunst resten av verden tvinges til å bli mer lik oss.

Det er en form for systematisk fornektelse her. Hvor vi enn vender oss i verden, ser vi klare bevis på at den plutselige påtvingelsen av det «frie marked» prinsipper bringer med seg enorme ødeleggende konsekvenser for individer, familier og samfunn; noe økende vold bare er ett av mange uttrykk

for. I en mer fornuftig verden kunne dette ledet til alvorlig offentlig ettertanke rundt det globale kappløpet mot en fullstendig sosial og økonomisk deregulering. Men dette har ikke skjedd. Og jeg tror dette delvis skyldes at forbindelseslinjene mellom dette kappløpet mot deregulering og dets destruktive resultater sjelden artikuleres. Og slik klager vi over konsekvensene mens vi fortsetter å gi vår tilslutning til årsakene. På grunn av vår i økende grad felles framtid er det derfor viktig å forsøke å klarlegge disse forbindelseslinjene, og å begynne en mer alvorlig diskusjon av hvor denne verdensomfattende politiske forandringen vil føre oss.

IDÉEN OM ET «MARKEDSSAMFUNN»

Jeg vil argumentere for at de ulike nivåene på alvorlig voldskriminalitet i «post-industrielle» samfunn er nært knyttet til utbredelsen av hva jeg vil kalle «markedssamfunnet». Med markedssamfunnet mener jeg ikke bare eksistensen av en markedsøkonomi, men spredningen av en sivilisasjon hvor jakten på personlig økonomisk gevinst i økende grad blir det organiserende prinsipp for det sosiale liv; en samfunnsformasjon hvor markedsprinsipper isteden for å være begrenset til deler av *økonomien* og regulert og dempet av andre sosiale institusjoner og normer, gjennomtrenger hele samfunnet – og undergraver og overvelder andre prinsipper som historisk sett har opprettholdt individer, familier og sosiale fellesskap.

Med markedssamfunn mener jeg med andre ord ikke «marked» i den samme betydningen som økonomer som snakker om det «frie» marked – ideen om en økonomi der alle har anledning til å konkurrere på like fot uten statens innblanding. Dette er en del av *ideologien* om markedssamfunnet, men i mindre og mindre grad realiteten. Vi har ikke den typen markedsøkonomi i USA, som er det tradisjonelle eksemplet på markedssamfunn blant de utviklede nasjoner; vi har en økonomi der de bedrestilte i bemerkelsesverdige grad er i stand til å *isolere seg* fra presset fra markedskreftene. Slik er det også i Storbritannia, der framveksten av markedssamfunnet på noen områder har vært både rask og uhindret i senere år. Der har denne utviklingen vært ledsaget av en meget høy – og økende – sentralisering av statsmakten.¹² En liknende kombinasjon av sentralisert og ofte autoritær statsmakt parallelt med spredningen av markedsverdier karakteriserer også flere utviklingsland. Hva vi *har* i USA og i stigende grad i Storbritannia og mange andre avanserte industriland, er et samfunn der de fleste områder av det sosiale liv – mesteparten av de store institusjonene som vi vokser opp i, tjener til livets brød gjennom, vedlikeholder kropp og sjel gjennom, og får oss tak over hodet i – i økende grad formes av private beslutninger gjort for å oppnå private gevinster. Og dette er hva jeg mener med markedssamfunnet.

Kort sagt er markedssamfunn darwinistiske samfunn, uavhengig av om de kan sies å være «frie» i noen meningsfylt betydning. De er samfunn som per

definisjon tilbyr få støtputer mot virkningen av handikap eller uhell på arbeidsmarkedet og minimale sosiale tjenester. På sitt beste kan de tilby grunnleggende «sikkerhetsnett» til de mest vanskeligstilte ofrene for økonomisk usikkerhet, men selv disse blir skjøre og i økende grad begrenset i og med framveksten av markedssamfunnet. Disse samfunnene er «synk eller svøm»-samfunn; i det minste for de som ikke er i stand til å samle nok ressurser til å holde seg flytende.

Jeg mener at markedssamfunn definert på denne måten er spesielt gode yngleplasser for grov voldskriminalitet. Jeg burde understreke at jeg anvender ideen om markedssamfunnet som en idealtipe; i sin rene form finnes det ingen steder. Men noen land passer bedre til idealtypen enn andre. Blant de avanserte industrisamfunnene har USA historisk vært det mest slående eksemplet; og det er ingen tilfeldighet at vi *på samme måte* skiller oss ut med vårt nivå på voldskriminalitet. Kort sagt reflekterer vår unikt negative erfaring med alvorlig voldskriminalitet markedssamfunnets pregning av vår sosiale og økonomiske utvikling og vår nasjonale kultur. Ikke bare hjelper dette til å forstå omfanget av straff og forbrytelse i USA selv, men kan også bidra til å advare andre land som fristes av en tilsvarende utviklingsvei.

Å si at markedssamfunn er yngleplasser for voldskriminalitet, er selvsagt ikke det samme som å si at denne typen samfunn er de *eneste* former for sosial ordening som gir spesielt spillerom for voldskriminalitet, eller at den relative tilstedeværelse eller fravær av markedets spesielle kjennetegn er den *eneste* faktoren som former et gitt samfunns erfaringer med vold. Å forstå de unike mønstre av kriminell vold i hvilket som helst gitt samfunn krever at man tar hensyn til en rekke andre faktorer, av hvilke de historiske utviklingsforløpene av rase- og kjønnsforhold er på toppen av listen – en liste som også inkluderer mer subtile kulturelle og historiske forskjeller, for eksempel når det gjelder barneoppdragelse. Men det er umulig å skille noen av disse faktorene fra den sosiale og økonomiske konteksten.

Gitt min begrensede plass, vil jeg fatte meg svært kort i diskusjonen av konturene og framveksten av markedssamfunnet i USA. På dette punktet er det dessuten liten uenighet. De færreste er uenig i at det relative fraværet av institusjoner som motvirker markedskreftenes frie spill, er en realitet i amerikansk historie. I moderne industrisamfunn har slike institusjoner vært av to typer. Låner vi begrepene til den amerikanske økonomen Richard Belous, kan vi kalle dem «medfølende kapitalisme» og «keiretsu-kapitalisme».¹³ «Medfølende» kapitalisme understreker solidaritet, likhet og fellesskapsverdier. Historisk er det en grasrotbasert utvikling tuftet på en tradisjonelt sterk fagbevegelse, som i Skandinavia (dette tilsvarer Will Huttons beskrivelse av de operative prinsippene for et Europa med «sosialt marked»). «Keiretsu»-kapitalisme er på den andre siden paternalistisk heller enn samfunnsbasert – ovenfra-og-ned i stedet for nedenfra-og-opp; og den

har sin rot i denne typen korporativ paternalisme framfor en sterk fagbevegelse. Japan er et typisk eksempel. Men begge systemene kan havne i samme bås når det dreier seg om å forsvare alminnelige mennesker mot de uhemmede markedskrefter. Skattene er relativt lave i den japanske «keiretsu»-kapitalismen (eller «*peopleism*» i Huttons terminologi), men det er også ulikhetene, og «menneskelige relasjoner og nødvendigheten av å dyrke dem dominerer scenen.»¹⁴

Arbeidsmarkedspolitikken er et stjerneeksempel på konvergens mellom disse to typene kapitalisme. Både Sverige – historisk sett en av de mest prominente eksemplene på den medfølende modellen – og Japan, med en svært forskjellig politisk historie, har tradisjonelt forsøkt å holde arbeiderne sysselsatt selv under de verste makroøkonomiske betingelser. Og begge står i sterk kontrast til USA og en del andre eksempler på hva Belous kaller «usikker» kapitalisme, der arbeidsgivere ansetter og sparket folk etter eget forgodtbefinnende og vil avvise selv den mest beskjedne statsintervensjon på arbeidsmarkedet.

Det som gjør USA så egenartet blant de post-industrielle samfunn, er at det *ikke har noen* av disse historiske trekkene; hverken den ovenfra-og-ned, men på mange måter ganske støttende korporativistiske tradisjonen i land som Japan, eller de nedenfra-og-opp sosialdemokratiske bufferne mot markedets ustabilitet som sterke fagbevegelser og deres allierte kjempet fram i mange europeiske industriland, buffere som i dag selvfølgelig angripes i mange av disse landene.

Hva har dette med vold å gjøre? En hel del. Denne historien innebærer at de kriminalitetsskapende virkningene av markedet tradisjonelt har blitt sluppet løs i mye større grad i USA enn i andre avanserte samfunn. Dette betyr ikke at det bare er i USA at disse virkningene finnes. En del av min bekymring er faktisk at de blir mer utbredte, ja normale trekk ved det sosiale landskapet mange steder i verden. Men utenfor den tredje verden har ikke noe land hittil erfart disse virkningene på en så konsentrert og vedvarende måte som USA. Og i dette ligger kjernen av vårt voldsproblem.

MARKEDSSAMFUNN OG VOLDSKRIMINALITET

Hvilke virkninger dreier det seg om? Nøyaktig på hvilken måte fremmer «markedssamfunnet» voldskriminalitetens kår? Jeg tror det er mange forskjellige, men innbyrdes relaterte mekanismer, og det som gjør markedssamfunn så ustabile som samfunnsformasjoner – som en sivilisasjon – er at alle *virker sammen*. Alle (for å låne en fenomenologisk metafor) potenserer hverandre. Og denne altomfattende karakteren til markedssamfunnet kan bidra til å forklare hvorfor noen forhold, når de analyseres som isolerte faktorer – for eksempel arbeidsledighetsrater eller utbredelse av fattigdom – ikke alltid fungerer som forklaringer på kriminalitet. (Dette poenget blir for

øvrig ofte framført av noen av våre mer konservative kolleger som bevis på at sosiale faktorer ikke er særlig viktige i forklaringen av kriminalitet.) Å betrakte disse faktorene på en helhetlig måte hjelper oss for eksempel til å forstå hvorfor fattigdom kan være mye mer framtrædende som årsak til kriminalitet i *noen* typer samfunn, på *noen* punkter i deres utvikling, enn i andre.

Det er minst sju av disse kriminalitetsskapende og nært sammenvevde mekanismene som opererer i «markedssamfunnet». Jeg vil påstå at de ikke er forbigående avvik, men nært knyttet til den indre logikken i markedssamfunnet selv. De er:

- den tiltakende ødeleggelsen av folks levekår;
- framveksten av ekstrem økonomisk ulikhet og materiell utarming;
- fjerningen av offentlige tjenester og støtte, spesielt til familier og barn;
- undergravingen av uformelle samfunnsnettverk for gjensidig støtte, tilsyn og omsorg;
- spredningen av en materialistisk, hensynsløs og «hard» kultur;
- den uregulerte markedsføringen av voldsteknologi;
- og, ikke minst, svekkelsen av sosiale og politiske alternativ.

La meg si litt om hvert av disse punktene. Jeg vil ikke forsøke å gi detaljert belegg for alt som kan støtte disse påstandene; når alt kommer til alt er det blitt skrevet mange bøker om hver av dem. Men jeg vil trekke fram noen nøkkelillustrasjoner.

Mangel på levebrød og trygge arbeidsplasser

For det første, *markedssamfunnet skaper voldskriminalitet ved å frata folk et utkomme*. Noen ganger har det blitt påstått at det er få eller ingen koplingspunkter mellom arbeidsmarkedet og voldskriminaliteten. Men det finnes en økende bevisbyrde som peker i en annen retning. Hvordan individer, familier og lokalsamfunn gjør det i arbeidsmarkedet, innvirker på potensialet for voldskriminalitet på mange viktige måter. For eksempel på nivået for individuelle ambisjoner og motivasjon, bidrar det langvarige fraværet av muligheter for stabilt og givende arbeid, spesielt for de unge, til å undergrave følelsen av å være medborger i et rettferdig samfunn, og det skaper et kraftfullt press i retning av deltakelse i forbudte aktiviteter.¹⁵ Fast arbeid skaper et av de viktigste båndene som setter individer i stand til å unngå å slå tidlig inn på en kriminell løpebane.¹⁶ Fravær av fast arbeid bidrar til å forklare hvorfor det er så mye vanskeligere for svart enn hvit ungdom å unngå dette i USA.¹⁷

I tillegg undergraver fraværet av tilfredsstillende arbeidsmuligheter effekten til programmer for samfunnsmessig rehabilitering av lovbrøyttere, og fører dermed til høy tilbakefallsrate.¹⁸ Langvarig utestenging fra stabilt arbeid ødelegger familier og hindrer familiedannelse overhodet, og den reduserer de

voksnes mulighet til å være troverdige rollemodeller og sosialiseringssagenter som overfører verdier til de unge.¹⁹

Mindre diskutert, men ikke mindre viktig, er virkningen av å være *overarbeidet* i dårlig betalte jobber på foreldrenes evne til å skape et givende oppvekstmiljø for barna og på lokalsamfunnenes evne til selvopprettholdelse og vedlikehold av nettverk for gjensidig støtte og hjelp. På lokalsamfunnsnivå avler mangelen på muligheter for givende arbeid forbrytelser, og særlig salg av narkotika; noe som i sin tur både øker nivået av rutinemessig vold og reduserer lokalsamfunnets evne til overvåkning og støtte.²⁰ Og masseeksklusjon fra fast, godt betalt arbeid samvirker med tradisjonelle kjønnsnormer til å produsere et stort lag av menn der voldelige midler for å hevde sin «manddom» blomstrer i fravær av konvensjonelle midler.

På alle disse punktene tenderer markedssamfunnet i sin natur mot å bevege arbeidsmarkedet i gal retning. Det fundamentale problemet er at i markedssamfunnet framtrer arbeid ganske enkelt som en kostnad som skal reduseres framfor å være en sosial institusjon med sin egen iboende verdi – blant annet på grunn av sin evne til å fremme sosialt samhold og personlig utvikling. I samsvar med dette synet på arbeid er det en vedvarende tendens i markedssamfunnet til å gjøre arbeidskraft billigere og/eller å eliminere den helt. Resultatet er et konstant, systematisk press for en degradering av arbeidsmarkedet – gjennom spredningen av lavtlønnet arbeid med stor gjennomtrekk, endemisk strukturell ledighet, eller en eller annen kombinasjon av begge. Dette er særlig tilfelle i sammenheng med den vedvarende globale overkapasiteten som markedsøkonomiene rutinemessig har en tendens til å skape.

Det er denne kombinasjonen som karakteriserer USAs arbeidsmarked siden 1970-tallet. Den amerikanske økonomien blir ofte betraktet som en suksessrik «jobbskapermaskin», og landets arbeidsmarkedspolitik er derfor blitt holdt fram som en modell for Europas «rigide» økonomier. Men i den grad USA har klart å få til høyere vekst i sysselsettingen og lavere arbeidsledighet enn mange (men ikke alle) andre avanserte økonomier, har dette skjedd på bekostning av lønninger og sosiale ytelser. Slik har tallet på «arbeidende fattige» økt og man har skapt et lag av lavtlønnede arbeidere som ligger mye dårligere an enn arbeiderne i Vest-Europa. Økonomen Richard B. Freeman viser at på slutten av 1980-tallet tjente menn i den laveste tidelen av USAs inntektsfordeling bare 38% av medianlønnen, mens deres kolleger i den laveste tidelen i Europa lå på 68% og i Japan på 61% av deres respektive medianer. De lavest betalte amerikanske arbeiderne «har lavere reallønninger enn arbeidere i alle utviklede land det finnes sammenliknbare data for.» De tjener for eksempel mindre enn halvparten av hva de lavest betalte tyske arbeiderne tjener.²¹ Dette bidrar til å forklare de høyere nivåene av familiefattigdom (som det følger mer om nedenfor), og øker også de kriminalitetsskapende virkningene av overarbeid på familier og lokal-

samfunn. Markedssamfunnet kan helt klart produsere jobber i fleng. Men det kan ikke skape et *levebrød* for alle.

I tillegg skjuler de relativt lave offisielle ledighetsratene i USA det relativt høye gjennomsnittlige nivå på manglende sysselsetting i de senere år – målt ved antall menn i arbeidsdyktig alder som har falt fra arbeidsstyrken.²² Og det finnes betydelig dokumentasjon på at mange faller fra nettopp på grunn av de minimale belønningene – psykisk såvel som materielt – i den stadig mer utbredte lavtlønnsøkonomien.²³ Heller ikke kommer noe europeisk land i nærheten av å kunne sammenlignes med USA når det gjelder andelen av befolkningen som faller ut av den offisielle arbeidsledighetsstatistikken fordi de er fengslet. De ca. 1,6 millioner amerikanere som er bak gitteret en hvilken som helst dag ville, hvis de hadde blitt regnet som arbeidsledige, gitt en betydelig reduksjon i forskjellen i langvarig arbeidsledighet mellom USA og mange europeiske land.²⁴ Kort sagt, det er ikke på noen måte opplagt at markedssamfunnets jakt på «fleksibelt» arbeid kan skape tilstrekkelig med jobber av noe slag – selv dårlige – til å holde det gående, og enda mindre av den typen som kan opprettholde stabile familier og lokalsamfunn, eller svekke lovbruddenes appell overfor de unge.

Det finnes heller ikke indikasjoner på at presset i retning av et svekket arbeidsmarked vil avta i framtiden. Rundt om i verden kan den private sektor produsere mye mer enn noen kan forbruke, og den kan gjøre dette med færre og færre arbeidere. Dette kan bare øke den brutale konkurransen om markedsandeler og det tilhørende presset for å redusere lønninger eller eliminere arbeidskraft. I økende grad vil den private økonomien tilby Hobsons valg mellom utbredt ledighet og/eller en utvikling i retning av mer lavtlønnet og lite motiverende arbeid.²⁵ Begge ytterpunkter på denne triste «trade-off»-skalaen er svært problematiske fra et kriminologisk synspunkt.

Videre tenderer markedssamfunnet mot å svekke arbeidsmarkedene ved sin motstand mot å dempe den økonomiske virkningen av mangel på arbeidsplasser eller å bruke offentlige ressurser for å skape nye jobber og opplæringstiltak. De komparative tallene er slående: på begynnelsen av 90-tallet brukte USA mindre enn halvparten enn hva selv britene brukte, bare en firedel av hva nederlenderne brukte og *mindre* enn en firedel av hva svenskene brukte på arbeidsmarkedsprogram av alle slag. Og en stor del av hva USA brukte, gikk til arbeidsledighetstrygd. Når det gjelder program for opptrening og arbeid utenom det private arbeidsmarkedet, var disse forskjellene enda større. Sverige brukte åtte ganger det USA brukte, proporsjonalt beregnet, på slike «aktive» arbeidsmarkedsprogram.²⁶

Ulikhet og utarming

Den andre – nært relaterte – mekanismen som gjør at markedssamfunnet fører til økt kriminalitet, er dets *iboende tendens til å skape ekstrem ulikhet*

og materiell utarming. Den økende elimineringen av tilfredsstillende arbeid (og den systematiske motstanden mot en aktiv arbeidsmarkedspolitikk) er en delårsak til denne tendensen. En annen årsak er markedssamfunnenes motstand mot statlige inngrep for å bøte på manglene som skyldes lave lønninger.

I USA, der «markedsprinsipper» dominerer i fravær av sterke motkrefter, har inntektsforskjellene tradisjonelt vært mer ekstreme enn i andre utviklede samfunn. På det tidlige 1980-tallet var andelen av bruttonasjonalprodukt (BNP) som gikk til den fattigste femdelen av befolkningen, 50% større i Vest-Tyskland og nesten *dobbelt* så stor i Sverige.²⁷ Og disse forskjellene økte betydelig på 1980- og 1990-tallet, da inntektsfordelingen i USA ble preget av mer ulikhet. I 1969 fikk den laveste femdelen av amerikanske familier 5,6% av personinntektene, i 1994 bare 4,2%. Andelen som gikk til de øverste 5% av familiene skjøt i været i den samme perioden fra allerede sjokkerende 15,6% til noe over 20%. Ved slutten av 1960-tallet hadde den øverste femdelen av familier litt over sju ganger så høy inntekt som den laveste femdelen; på midten av 90-tallet mer enn elleve ganger så høy inntekt.²⁸

Hovedårsaken til den større utbredelsen av ulikhet i USA er at bunnen av inntektsfordelingen ligger så lavt, slik nye data fra Luxembourg Income Study (LIS) viser. Med nær 22% ligger fattighedsraten blant barn skyhøyt over nivået i europeiske land – selv sammenliknet med relativt fattige land, som Irland (med omtrent 12%). Fattighedsraten blant barn er lavere enn 4% i Sverige, Belgia, Finland og Danmark. USAs nærmeste konkurrenter blant avanserte industriland er Canada og Australia med omtrent 14%.²⁹ (Merk at disse relativt høye fattighedsratene blant barn i Canada og Australia forekommer sammen med mordrater som sammenliknet med de fleste europeiske land også er høye.) I Danmark, Finland, Luxemburg og Sverige er fattighedsratene for barn i familier med *enslige mødre* lavere enn ratene i amerikanske familier med to foreldre. I Sverige og Canada er det videre dokumentasjon for en viss nedgang i fattigdommen til tross for de relativt dårlige økonomiske tidene etter det tidlige 1970-tallet, mens den har økt med en faktor på mer enn 1,5 i USA siden før 1971. Fattigdommen har også nylig begynt å bli *dypere* i USA enn i andre avanserte land under den kombinerte virkningen av fallende lønninger blant de lavtlønnede og dype kutt i allerede magre sosiale støtteordninger. I 1976 levde omtrent 28% av fattige barn i USA i familier som overlevde på mindre enn halvparten av fattighedsgrensen, mens det samme tallet i 1994 var 44%, noe som inkluderte godt over halvparten av fattige fargede barn.³⁰

Enda mer slående i LIS-dataene er den grelle *ulikheten* i de økonomiske forholdene blant amerikanske barn. Ikke i noe europeisk land slår barn i den *øverste* femdelen av inntektsfordelingen inntektene til sammenliknbare barn i USA; men bare i Irland (og Israel) er barns realinntekter i den *laveste*

femdelen under inntektene til de fattigste amerikanske barna. Kort sagt, fattige barn i USA er ikke bare mer tallrike, men også fattigere enn de tilsvarende barna i Europa (eller Canada og Australia), mens de rikeste barna i USA er betydelig *rikere* enn de tilsvarende barna i de nevnte landene. Realinntekten til fattige barn i Belgia, Danmark, Finland og Norge er mer enn 50% høyere, og i Sverige og Sveits mer enn 70% høyere enn inntektene til fattige barn i USA.

Disse forskjellene reflekterer delvis evnen til noen land, men på ingen måte alle, til å opprettholde inntektene gjennom vellykket markedstilpasning. Men for andre skyldes de relativt lave ratene av barnefattigdom mye mer generøse offentlige overføringer som kompensasjon for utilstrekkelige inntekter. Dette er for eksempel tilfelle i Storbritannia, som har et svært høyt nivå av fattigdom «før overføringer», men et moderat (men nylig økende) nivå av fattigdom etter overføringer. Rainwater og Smeeding konkluderer med at

«De fleste samfunn tilbyr en blanding av skatter og overføringer som, sammen med ordinære lønninger, reduserer barnefattigdom til meget lave nivå. Men ikke alle nasjoner gjør det like bra. Det generelt høye nivået av både pre- og post-overførings-fattigdom er særlig problematisk.»³¹

Det som blant annet gjør dette til et problem, er at både fattigdom og ulikhet i økende grad er koplet til voldskriminalitet. Igjen, som med sysselsetting, er sammenhengene komplekse, og noen er indirekte. Men dokumentasjonen peker mot at både absolutt og relativ utarming spiller en betydelig rolle. Hvor mye fattigdom og hvor utbredt ulikhet et samfunn tolererer, *betyr noe* for volden av mange grunner.

Bevismaterialet som etablerer en sterk sammenheng mellom ulikhet og særlig mord, har eksistert lenge, og det kommer fra mange forskjellige typer forskning utført i en rekke forskjellige kontekster.³² Det er verdt å merke seg at en nylig utført studie finner en sterk og spesifikk kopling mellom veksten i inntektsulikhet i USA siden 1970-tallet og nivået for mord og grove personangrep.³³ Disse sammenhengene er typisk nok beskrevet i termer av forskjellige former for relativ utarming. Men det finnes også stadig sterkere bevis for at fattigdom i seg selv – eller mer presist et syndrom av multippel utarming (hva Land og medarbeidere har kalt «ressursutarming») – er koblet til mord generelt, og særlig i mord i familier.³⁴

Den langsiktige utarming som karakteriserer markedssamfunnet, skaper høye nivå av voldskriminalitet delvis på grunn av effekten på barns utvikling. For det første er koplingen mellom alvorlig økonomisk utarming og misbruk av barn en av de sterkeste og best dokumenterte i litteraturen om barns utvikling.³⁵ I USA er den rapporterte risikoen for misbruk av barn syv ganger høyere i familier med en inntekt under US\$ 15.000 per år enn blant de som tjener mer.³⁶ Fattigdommens sterke bidrag til mishandling av barn øker både nivået av vold direkte ved å øke volden mot barna, og indirekte gjennom den

intergenerasjonelle virkningen av mishandling på senere vold.³⁷ På samme tid blokkerer «vedvarende» fattigdom, slik den rutinemessig skapes av markeds-samfunnet, intellektuell og sosial utvikling blant barn og predisponerer dem for å bli skoletapere og senere økonomisk marginaliserte. Jo flere år barn tilbringer i fattigdom, desto mer forsinkes deres målte intellektuelle utvikling, selv etter at man kontrollerer for andre faktorer som familiestruktur.³⁸

Svekkelse av offentlige støtteordninger

Men mangelen på offentlig støtte til å bøte på markedets virkning på trivselen til familier og lokalsamfunn omfatter mer enn bare økonomiske ressurser. Den tredje hovedmekanismen hvorved markedssamfunnet avler kriminalitet er *svekkelsen av andre typer offentlig støtte* som vi har grunn til å tro fungerer som sterke buffere mot kriminalitet.

Som med problemene ved lav levestandard og økonomisk utarming er problemet at markedssamfunnet i *sitt vesen* motvirker den typen sosial støtte som kan virke som kritiske bremseklosser mot alvorlig kriminalitet, slik Frank Cullen har beskrevet i detalj.³⁹ Fordi det er et grunnleggende prinsipp for et markedssamfunn å holde den offentlige sektor liten, tvinger det individer og familier til å stole på individuelle anstrengelser for å sikre noen av grunnelementene i menneskelig utvikling som mindre darwinistiske samfunn, selv fattigere, tilbyr på en mer pålitelig og tilgjengelig måte. Det er derfor sannsynlig at fattige men relativt generøse samfunn er bedre i stand til å holde voldskriminaliteten i sjakk enn rike og mindre generøse.

Tilbaketrekkingen av offentlig støtte har særlig ødeleggende konsekvenser når den (slik det uunngåelig skjer i avanserte markedssamfunn) kombineres med de brede strukturelle endringene i arbeidsmarkedet som jeg har nevnt ovenfor. Spenningen mellom familie og arbeid er et nøkkel-eksempel. Tilslutningen til en arbeidsmarkedsstrategi med lave lønninger og stor gjennomtrekk, som er et vesentlig kjennetegn ved «usikker» kapitalisme, har en tendens til å undergrave foreldrenes evne til å oppdra og passe på sine barn, noe som i sin tur leder til de problemene som mange versjoner av kontrollteori advarer mot. Når lønningene faller og fast heltidsarbeid erstattes av forskjellige kombinasjoner av deltids- og/eller kortvarige jobber, må foreldrene arbeide stadig mer for å få endene til å møtes – noe som betyr at barna deres har økt sannsynlighet for å bli snytt for oppmerksomhet og støtte. Pålitelige og rimelige ordninger for ettersyn av barn og skolefritidsordninger kunne avgjort dempe denne spenningen; men i beste fall skaffer markeds-samfunnet dette til veie bare i motstridende og utilstrekkelig grad.

Også på dette området er tallene som skiller USA fra landene med «medfølelse» kapitalisme, klare og konsistente. Akkurat slik USA er den post-industrielle nasjonen som har de dårligste støtteordningene for lavinntektsfamilier, har landet også de dårligst utviklede mekanismene for å

dempe spenningen mellom arbeid og barneoppdragelse. Nesten alle andre post-industrielle nasjoner har en eller annen type universelle omsorgsordninger for 3-5 åringer, og alle tilbyr en eller annen form for foreldrepermisjon. (En del *utviklingsland* gjør det faktisk bedre enn USA langs denne dimensjonen.) Igjen er virkningene på vold mangfoldige og komplekse. Markedssamfunnets tendens til å tvinge foreldre til å leve bare av sine egne (ofte små) ressurser, øker risikoen for at barn misbrukes og neglisjeres; fordi mangelen på ytre støtte til omsorg for barna kombineres med dårlige arbeidsmuligheter og etableringen av den typen feller som holder kvinner i parforhold preget av mishandling.

Dette mønsteret gjør seg i stor grad gjeldende, og omfatter også andre institusjoner som kunne spille en viktig rolle i å forebygge voldskriminalitet. Bredt tilgjengelig preventiv helsepleie før fødselen kunne for eksempel forebygge noen av de mest grunnleggende fysiske og emosjonelle barndoms-traumer som vi vet opptrer i sammenheng med voldskriminalitet.⁴⁰ Men USA er også det eneste post-industrielle land uten et nasjonalt helsevesen som kan levere denne omsorgen. (Disse systemene er selvsagt i økende grad under angrep – i land så forskjellige som Storbritannia og Costa Rica – i tråd med markedssamfunnets framrykking.)

Oppløsning av uformelle sosiale nettverk

Tilbaketrekkningen av *offentlig* støtte forsterkes av markedssamfunnets samtidige tendens til å undergrave *uformelle* nettverk for omsorg og støtte. Dette er spesielt en konsekvens av kapitalens raske bevegelser og de følgende svekkede mulighetene for fast arbeid i markedssamfunnet – som kjenne-tegnes av kravet om «fleksibilitet» i arbeidsstyrken og av fraværet av bånd mellom kapitalen og lokalsamfunnet. Men det som systemet hyller som «fleksibilitet» fra arbeidsgiverens synspunkt, arter seg som rotløshet for individer og familier og som atomisering for lokalsamfunn. Resultatet er at kildene for uformell støtte som ellers kunne dempe konsekvensene av massearbeidsløshet, fattigdom og tilbaketrekkningen av sosiale ytelser, tørker ut.

Hvis, for eksempel, en familie som presses av overarbeid og som ikke er i stand til å skaffe ordentlig omsorg for barna, kunne støtte seg på beste-foreldrene litt lenger nede i gaten eller få hjelp fra onkler, fettere eller venner for å holde øye med tenåringer når alt arbeidet fører til at de ikke kan gjøre det selv, kunne de kriminalitetsskapende konsekvensene av overarbeid og fattigdom dempes. Men markedssamfunnet splitter storfamiliene systematisk og skaper lokalsamfunn kjennetegnet av høy geografisk mobilitet og den følgende «uttynningen» av nettverk av nære vennskap og gjensidig omsorg. Det generelle resultatet er ikke ulikt hva teoretikere som arbeider med sosial desorganisering har arbeidet med siden 1920-tallet, og som nyere forskning gjentatte ganger har slått fast.⁴¹

Denne «uttynningen» av lokalsamfunnene under trykket fra markedsutviklingen blir framskyndet ved en systematisk mangel på private investeringer – fordi den sosiale og økonomiske tilstanden i mange av de hardest rammede lokalsamfunnene fra markedets synspunkt ikke lenger rettferdiggjør investeringer – i det minste ikke på kort sikt, som stadig mer blir markedssamfunnets operative tidshorisont. Med andre ord, ettersom markedssamfunnet utvikler seg, ser vi ikke bare at lokalsamfunnene får færre og færre *offentlige* tilbud – rekreasjonsprogram, klinikker, biblioteker – men også færre butikker, restauranter og kinoer.

Det generelle resultatet er en selvforsterkende, dypere og dypere sirkel av sosial fattigdom – det som Jeffrey Fagan og hans kolleger i sin studie av kriminalitet, narkotika og nabolagsendringer i USA, beskriver som den økende «rakningen» av fattige lokalsamfunn. Som disse forskerne påpeker, betyr utryddelsen av stabilt voksent tilsyn og støtte at ungdomsgjenger eller narkolangere kan bli «den dominerende kraft i uformell sosialisering og kontroll.»⁴² Mer generelt overlater disse prosessene ungdommen i økende grad til hjelp, råd og rollemodeller hos deres kameratgrupper og hos en stadig mer gjennomtrengende forbrukskultur (som omtales nærmere nedenfor).

En annen konsekvens er like virkningsfull. Som to årtier av forskning har gjort til alminnelig kunnskap, er det akkurat denne formen for økende «sosial» fattigdom som i sterk grad fører til alvorlig mishandling og neglisjering av barn – og som bidrar til å forklare hvorfor noen lite velstående lokalsamfunn har mye høyere nivå av barnemishandling enn andre.⁴³ Det er likevel viktig å ikke overdrive dette poenget. Selv i de mest «raknende» delene av amerikanske (eller tredje verdens) byer finnes det fremdeles sterke familier, og i det minste noen solide institusjoner som har eksistert over lengre tid (i USA særlig kirkene); og ofte en håndfull veldedige, om enn overbelastede, ikke-profittsøkende velferdstilbud. Men det dominerende «drivet» i markedssamfunnet går i økende grad i retning av å marginalisere og overbelaste disse institusjonene.

Fremme av hensynsløs konkurranse og forbruk

Markedssamfunnet avler dessuten kriminalitet ved å *fremme en kultur som hever atomisert og ofte brutal individuell konkurranse og forbruk over samfunnsorienterte verdier, fellesskap og produktivt arbeid*. De tendensene jeg har beskrevet i arbeidsmarkedet i form av ulikhet, utarming og fravær av sosial støtte, blir forsterket av fundamentale kulturelle endringer. Her er den empiriske realiteten dunklere og endringene vanskeligere å kvantifisere. Likevel mener jeg at vi ikke kan forstå kriminalitetstrender hverken i den utviklede verden eller i utviklingslandene uten å vie disse endringene oppmerksomhet. Markedssamfunnet understøttes av et særegent sett av sosiale normer og kulturelle verdier – og i sin utvikling fortrenger disse andre

normer og verdier som tradisjonelt har hjulpet samfunn til å opprettholde sosialt fellesskap (og lavt nivå på vold) i situasjoner med økonomisk utarming og usikkerhet.

I USA snakker vi en hel del om sammenhengen mellom kriminalitet og fattigfolks kultur. Det er mye diskusjon – *for mye* diskusjon, tror jeg – om underklassens kultur, men for lite om *overklassens* kultur.⁴⁴ Dette er en alvorlig mangel, fordi vi ganske enkelt ikke kan forstå voldskriminalitetens karakter i samtiden – kanskje særlig ungdomsvolden – hvis vi ikke betrakter den i sammenheng med veksten og spredningen av vår tids dominerende kultur av utnyttelse, rovdrift og likegyldighet i forhold til menneskeliv.

Vi kan skille disse utviklingstrekkene i minst tre områder; for det første den økende kraften og dominansen til forbruksorienterte verdier; for det andre, og relatert til dette, forvitringen av hva vi kan kalle «håndverksmessige» verdier; og til sist den økende institusjonaliseringen, eller normaliseringen, av en «mainstream»-kultur karakterisert ved utnyttelse og ansvarløshet.

Det er ikke noe nytt at USA er et ekstremt eksempel på forbrukersamfunnet. Det jeg mener er nytt, er i hvilken grad de andre trendene jeg har beskrevet har gjort særlig unge mennesker mer og mer sårbare for appellen fra en vanvittig forbrukskultur. Når vi har rasert både formelle og uformelle institusjoner drevet av voksne for tilsyn, opprettholdelse av levebrød og støtte – ikke bare i fattige samfunn – blir kulturens stadige press i retning av tilegnelse og forbruk gjennom annonseindustrien, fjernsyn og filmer stadig mindre motvirket eller dempet. Vi har noen indikasjoner på denne forandringen som er langt mer håndfaste enn det anekdotiske. I sin nylig avsluttede studie av narkotika og kriminalitet i nabolagene i fattige indre deler av mange byer har for eksempel Jeffrey Fagan og hans kolleger funnet en økende «materialisme» i disse indre bydelene – ja, i noen byer hva de kaller «hypermateriale». ⁴⁵ Heller ikke dette fenomenet er avgrenset til gjenger av unge narkolangere. Befolkningsundersøkelser har beskrevet en betydelig overgang i retning av «forbruksaspirasjoner» blant amerikanske ungdommer generelt på 1980-tallet. Andelen unge som var enige i at det å ha «masse penger» var et av deres hovedmål i livet, økte fra mindre enn halvparten i 1976 til nesten to tredjedeler 10 år senere.⁴⁶

Et annet offer for spredningen av markeds-kulturen som har fått liten oppmerksomhet, er hva jeg vil kalle «håndverksverdier» – med dette mener jeg verdien av et godt stykke arbeid, gleden ved produktivt arbeid og kreativitet, og selvfølelsen som kommer fra å skaffe seg kompetanse og bidra med sine økende evner til et samfunn som påskjønner ens innsats. Jeg kan ikke måle dette tapet i klare tall. Men jeg er ofte slått av det i møter med unge mennesker generelt, og ungdommer med tilpasningsvansker i særdeleshet.

Ettersom markedssamfunnet vinner terreng, fortrenses verdien av arbeid og dets evne til å integrere individer i et produktivt samfunn på bekostning av

forbruk som et mål i seg selv – eller av å få hva man ønsker seg, eller alene seg foran andre, uansett hvilke midler som brukes. Når denne kulturelle endringen kombineres med manglende muligheter for en god jobb, skaper den en dobbelt trussel mot en av de viktigste mekanismer for omsorg, sosial kontroll og samfunnsengasjement.

Jeg forsøker med andre ord å si at tapet av stabilt og tilstrekkelig inntektsgivende arbeid i markedssamfunnet også har mer subtile kulturelle konsekvenser i tillegg til de økonomiske og sosiale konsekvensene nevnt ovenfor. Arbeid stabiliserer samfunnet delvis på grunn av sin kulturelle betydning – sin evne til å etablere kanaler for status og anseelse og definisjoner av dyder og verdier som impliserer hierarkier basert på kompetanse, flid og det å bidra til et fellesskap. Det tillater at produksjonsorienterte målsettinger blir verdsatt høyere enn forbruksorienterte, eller at ens bidrag er viktigere enn ens posisjon. Etter min mening er en av de mindre bemerkede, men svært ødeleggende sidene ved markedssamfunnet at det fjerner de kulturelle standardene som knytter anseelse til evnen til å produsere og bidra.

Disse overveielserne kan også hjelpe til å forklare hvorfor noen fattige fellesskap, i det minste i en periode, evner å motstå atomiseringen og den institusjonelle desintegrasjonen som knekker andre – og den vold som følger av dette. Nylig etablerte innvandrersamfunn i USA er preget av dette mønsteret, i motsetning til de som har en lengre historie av økonomisk marginalisering og mer langvarig eksponering overfor dominansen av en «hypermateriell» kultur. Innvandrersamfunn kan beholde sterke elementer av før-markedsøkonomiske verdier som understreker familiekrav og arbeidets verdighet – verdier som en mengde empirisk forskning har klargjort at de ofte blir nedslitte jo lenger innvanderne bor i USA, og som blir ødelagt av markedsverdiens angrep.

Et annet kulturelt utviklingstrekk som er like vanskelig å kvantifisere, men som jeg tror er like viktig for å forstå sammenhengene mellom markedssamfunnet og volden, er hva som kan beskrives som spredningen av en kultur av «normal brutalitet». Dette er heller ikke noen ny idé, men har sin forløper i arbeidene til en rekke tidlige teoretikere innen kriminologien. Rundt århundreskiftet skrev for eksempel Enrico Ferri at det han kalte «den frie konkurransens lov» var en «forkledd form for kannibalisme» – fordi, som han sa, regelen er at «din død er mitt brød».⁴⁷ Denne innsikten har klar relevans for problemene med hvitsnippkriminalitet, men dens konsekvenser er adskillig bredere. Markedssamfunnet fremmer voldskriminalitet delvis ved å skape noe som likner en permanent tilstand av borgerkrig der noens framgang er forbundet med andres nederlag, og der et tilsvarende *etos* av hensynsløshet – av manglende ansvar for andres trivsel – ofte legitimeres ved at kategorien «konkurransens fordeler» gjennomtrenger den felles kultur og dagliglivets samhandling.

En kultur der det å rutinemessig gi ansatte sparken i «restruktureringen» navn i økende grad defineres som en tvers igjennom beundringsverdig forretningspraksis; hvor det å miste fotfestet i den stadig mer intense knivingen om levebrødet i økende grad åpner muligheten for å havne i et sosialt tomrom; hvor de som «taper», innrømmes bare den mest elementære støtte med motvilje og tydelig mangel på respekt, hvis de i det hele tatt får noen støtte; hvor selv risikoen for uførhet og død avhenger av inntekt, og grunnleggende helsetilbud kan nektes de som trenger det; hvor, kort sagt, de på toppen alltid gjør det klart at de bare har minimale bekymringer for velferden til de på bunnen – er et samfunn der risikoen for voldskriminalitet øker fordi de som befinner seg på bunnen sannsynligvis vil internalisere og kopiere det dominerende *etos* av hensynsløshet.

Willem Bongers, som var uvanlig forutseende, sa det på denne måten tidlig på 1900-tallet: «Han som forlades av alle, kan ikke lenger ha noen følelser for de som overlater ham til hans skjebne.»⁴⁸ Vi har ikke mange begreper for dette fenomenet i samtidens kriminologiske teori. Men jeg tror ikke at noen som har tilbragt mye tid med ungdommer med tilpasningsvansker, gjentagelseslovbrytere eller narkolangere i de indre bydelene i avanserte samfunn, kan ha unngått å bli oppmerksomme på deres forståelse av samfunnet som en «alles kamp mot alle»-verden. Markedssamfunnets fundamentale kulturelle holdning av hensynsløshet avler kort sagt en gjennomtrengende tendens i retning av å «løsrive» fra samfunnet de som rammes hardest av økonomisk og sosial usikkerhet og fattigdom – og gi dem en oppfatning av at de ikke bare er fattige, men også mishandlet. Det vi kan kalle en «kultur av ufølsomhet», der bekymringen for andres velferd blir sakte men sikkert svekket, er ikke en «subkultur» begrenset til ungdom fra de «lavere klasser», men en fundamental tendens i selve den *dominerende* kulturen som fattige ungdommer assimilerer og uten tvil forsterker, men som de ikke kan sies å være opprinnelsen til.

Dereguleringen av voldens teknologi

En sjettede mekanisme som markedssamfunnet bidrar til å gjøre voldskriminaliteten mer alvorlig gjennom, er dereguleringen av *voldens teknologi*. Jeg tror ikke dette punktet trenger mye forklaring. Mengden av våpen brukt i voldskriminalitet – særlig mord – i USA er enorm, og vi vil ikke være i stand til å forstå det amerikanske voldsmønsteret uten å ta hensyn til dette. Dette er særlig tilfelle for den sterke økningen av ungdomsmord som herjet landet sent på 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet. Fra 1990 til og med 1994 var 71% av fargede og 51% av hvite ungdommer som ble mordofre, drept med skytevåpen.⁴⁹

Det er mye rom for debatt om *hvor mye* av forskjellen i morderater mellom USA og andre utviklede land som kan forklares ved henvisning til

utbredelsen av skytevåpen – hvor mange mord som for eksempel kunne utføres med andre våpen hvis skytevåpen var mindre lette å få tak i. Hvis vi for eksempel ganske enkelt trekker antallet av mord med skytevåpen fra totalen, overgår USA fremdeles med bred margin mesteparten av de europeiske land og Japan. Men det finnes ingen seriøs uenighet om at fraværet av nasjonale reguleringer av salg og oppbevaring av skytevåpen både skiller USA fra nesten enhver annen utviklet nasjon, og bidrar betydelig til de dødelige virkningene av volden i Amerika.⁵⁰ Det finnes heller ikke noen seriøs uenighet om at de beskjedne nye nasjonale lovene som fastsetter venteperioder for våpenkjøp og setter restriksjoner på salg av militære angrepsvåpen, har unngått å berøre store deler av våpenmarkedet, særlig det såkalte «sekundære» våpenmarkedet med uformelle våpenoppvisninger, og markedet for privat omsetning.⁵¹

Det som sjeldnere legges merke til, er hvor nært dette fraværet av offentlig regulering av skytevåpen knytter seg til den generelle «markedsorienteringen» i amerikansk sivilisasjon. Den unike utbredelsen av håndvåpen, særlig pistoler, koples i USA ofte til «frontier-kulturen». Men selv om det er noe sant i denne forklaringen, er den utilstrekkelig. Canada er også et «frontier-samfunn», men landet regulerer våpen mye strengere enn USA og lider mye mindre under den væpnede volden. Jeg tror at et mer betydningsfullt skille er ulikheten i den historiske dominansen av markedskultur og institusjoner mellom de to landene, noe som viser seg på tvers av mange områder av kultur og sosialpolitikk. Det kan ikke være helt tilfeldig at Canada har sterkere kontroll av våpensalg og (hittil) en mye mer generøs «velferdsstat» enn USA, eller at Canada har vært en pioner i utviklingen av et offentlig helsevesen som USA sterkt og effektivt har motsatt seg i det «frie markedets» navn.

Svekkelse av alternative politiske verdier

Til slutt, markedssamfunnet avler voldskriminalitet ved å *svekke eller undergrave alternative politiske verdier og institusjoner* som kunne hjelpe de det skader mest til å forstå sin situasjon på en progressiv måte og gripe til effektiv kollektiv handling mot det.

Vi behandler ikke dette temaet i særlig grad i vår nyere tenkning om voldskriminalitet. Men temaet har en viktig, om enn kort, historie i kriminologien. Husk at Robert Mertons femte «tilpasning» til tilstanden av sosial «spenning» var «opprør», som «leder mennesker på utsiden av den sosiale strukturen til å forestille seg og forsøke å realisere en ny, det vil si en sterkt modifisert sosial struktur». Kriminalitet ble forstått som bare en av mange mulige reaksjoner på en frakopling mellom sosialt gitte midler og kulturelt foreskrevne mål; politisk handling for å endre en eller begge var en annen mulighet. Men for å «gå over i organisert politisk handling», måtte

frustrasjonen over den bestående sosiale strukturen oversettes til oppslutning rundt «nye grupper som har en ny myte» – slik at fremmedgjøring kunne forvandles til positivt opprør. I sin tur krevde dette å knuse «forestillingsmonopolet» som ble påtvunget av det Merton kaller «den konservative myten» – det vil si: troen på at utarming og ulikhet var uunngåelige trekk ved samfunnets natur, eller resultat av individuelle feilgrep heller enn sosiale, strukturelle føringer.⁵²

Merton selv utpensler ikke dette punktet, og det har stort sett blitt glemt i ettertiden. Men denne sentrale innsikten er ytterst viktig. Den måten som dårlige sosiale og økonomiske betingelser har innflytelse på folks tilbøyelighet til kriminalitet på, vil helt klart påvirkes av de kulturelle ideologiene og de samfunnsmessige institusjonene som er tilgjengelige for dem som grunnlag for deres reaksjon på de dårlige betingelsene. Der sterke arbeiderbevegelser eller politiske partier setter søkelyset på bekymringene til folk med lav inntekt, eller sterke etniske eller grasrotbaserte organisasjoner er tilgjengelige for å fremme den felles velferd, vil også skuffelsene ved sosial og økonomisk utarming med større sannsynlighet bli kanalisert inn i konstruktiv sosial handling. Men i markedssamfunnet er disse institusjonene svake eller ikke-eksisterende; faktisk er det nettopp deres svakhet som tillater markedssamfunnet å vokse fram. Og ettersom det utvikler seg, har markedssamfunnet en tendens til å svekke dem ytterligere. Se for eksempel på den raske tilbakegangen i fagforeningsmedlemskap i USA (og mange andre avanserte land) i de senere år. Denne nedgangen var resultatet av en markeds-drevet deindustrialisering og forente angrep fra arbeidsgiverne gjennom nasjonalforsamlingene og på arbeidsplassene.

Hvorfor er dette viktig for å forstå voldskriminalitet? Fordi det gir de med de største «risikoene» på grunn av utarming og sosial fattigdom få midler til å utfordre de kreftene som undergraver deres lokalsamfunn, familier og framtidutsikter på noen konstruktiv måte. Dermed blir det mye mer sannsynlig at deres respons vil ta form av individuelle utbrudd, eller en individuell impuls som går på bekostning av andre mennesker i samme båt. Over tid vil forvitringen av disse motstandsinstitusjonene etter hvert frarøve ofrene selve språket, det konseptuelle rammeverk som de trenger for å definere sine problemer i kollektive termer og for å forestille seg en kollektiv respons.

FRAMTIDEN

Mye mer kunne selvsagt sies. Jeg har sagt lite om sammenhengen mellom kjønn og markedssamfunn – særlig de måtene som tradisjonelle patriarkalske normer samvirker med kulturen av «normal brutalitet» som karakteriserer markedssamfunnet. Dette innebærer en sterk tendens til at kvinner blir definert som trofeer, fornøylesobjekter eller varer, og derfor som «lovlig vilt» for misbruk og utnyttelse. Jeg har heller ikke gått inn på sammenhengen

mellom markedssamfunn og hvitstippkriminalitet, eller hvordan spredningen av markedsinstitusjoner og -verdier samvirker med allerede eksisterende mønstre av rasemessig undertrykkelse i dannelsen av særlig sterke former for konsentrert fattigdom og økonomisk marginalisering. Også denne sammenhengen er sterkt relatert til, men ikke ene og alene forklart av veksten av selve markedssamfunnet.⁵³

Dette er tema for videre granskning. La meg nå trekke noen konklusjoner av det ovenstående, og antyde hva jeg mener disse overveielserne betyr for framtiden i de utviklede samfunn.

Jeg har argumentert for at markedssamfunnet fremmer voldskriminaliteten av årsaker som kan skilles fra hverandre analytisk, men som i den virkelige verden er nært sammenknyttet og gjensidig forsterkende. De er på samme tid virksomme på nivåene for materiell velferd, sosial støtte og kulturell betydning. Problemet er ikke bare at markedssamfunnet i økende grad påtvinger et stort antall mennesker et forferdelig valg mellom arbeidsløshet eller lavtlønnsarbeid, men at det ved å gjøre dette øker økonomisk ulikhet og overlater store deler av befolkningen til ekstrem utarming – samtidig som det trekker tilbake offentlig støtte og uopphørlig undergraver de uformelle nettverkene som kunne dempe disse negative virkningene. Dette skjer samtidig som markedssamfunnet også fortrenger tidligere fellesskapsorienterte normer og verdier med et stadig mer hardnakket *etos* av konkurransepreget forbruksmentalitet. Denne mentaliteten frambringer frustrasjonene som følger den synkende velstanden til store deler av befolkningen, og den svekker mot-ideologier og institusjoner som kunne mobilisere kollektive utfordringer til en hard og undertrykkende sosial orden. På toppen av dette: denne sivilisasjonen lar være å regulere og fremmer på en opportunistisk måte markedsføringen av midlene for massiv dødelig vold. Dette er et sterkt og giftig brygg. Og det er igjen en blanding som knytter seg til den indre logikken i markedssamfunnet – en funksjon ikke av dets feil, men av «egenskapene ved dets suksess», som R. H. Tawney uttrykte det i 1920-årene; «selve dets lys (er) en type mørke.»⁵⁴

Dette impliserer selvsagt et dypt bekymringsfullt scenario hvis resten av den industrielle verden fortsetter å følge veien mot det «frie markedet». Jeg mener ikke at andre land vil komme til å likne USA med hensyn til voldskriminalitet i noen nær framtid. I mye av den post-industrielle verden har vi faktisk sett at tradisjoner for felles støtte og bistand i slående grad har vist seg å kunne motstå de økende angrepene i innsparingsens og «fleksibilitetens» navn. Men det er grenser for denne motstandskraften, og uten effektive politiske utfordringer til demonteringen av det som er igjen av velferdsstaten, kan vi komme til å se et bredere frambrudd av noe som likner den amerikanske modellen for kriminalitet og straff. Økende nivå av endemisk vold vil utløse amerikansk-liknende investeringer i innestenging som den dominerende mekanismen for massiv sosial kontroll av stadig

fattigere og mer ustabile befolkninger. Når de tidligere velferdsstatene erfarer mer intensiv voldskriminalitet, vil de kort sagt «trenge» større fengsels-system; og de vil sannsynligvis få dem. På sitt mest ekstreme kan enkelte komme til å kopiere de verste eksessene i den amerikanske modellen, der så store summer brukes til oppdemmingen av kriminalitet at de undergraver andre offentlige budsjettposter – slik som helsevesen og mentalt helsevern, ordninger for inntektsstøtte, arbeidsopplæring og barnevern – som på sin side framskynder den nedadgående sirkelen av redusert sosialhjelp, innskrenkede muligheter, økende fattigdom og desorganisering av fellesskapet, og økende vold.

Igjen venter jeg ikke at denne overgangen til den amerikanske modellen preget av lite sosial hjelp og støtte, høy ulikhet, høy kriminalitet og høy grad av innesperring, vil skje plutselig. Mer sannsynlig er det, i det minste i samfunn med en relativt sterk tradisjon av «medfølende» kapitalisme, at det skjer en langsom forverring av sosiale kår og en tilsvarende, om enn ujevn, økning av volden, fulgt av stigende frykt for farene ved å delta i det offentlige rom og en tiltagende mottakelighet for krav om forskjellige måter å «slå ned på» kriminaliteten – inkludert større investeringer i fengsler, mer aggressive strategier for politiet og intensivert overvåkning og kontroll av «høy-risiko»-ungdom. Hvorvidt disse kravene får gjennomslag, vil avhenge av de spesifikke politiske forhold i forskjellige land; men i fravær av alternative reaksjoner vil de sannsynligvis i økende grad dominere debattene om kriminaliteten og midlene mot den. (Begynnelsen til en slik trend viser seg klart i Storbritannia, der økningen i noen typer voldskriminalitet, som riktignok fremdeles er liten etter amerikanske standarder, har bidratt en sterk vekst i befolkningen i fengslene og uforsonlige krav om strengere straffer.)

Alt dette vil sannsynligvis bli forsterket av virkningen av den globale markedsøkonomien på *utviklingslandene* – under presset fra de internasjonale finansinstitusjonene om markedsorientert «tilpasningspolitikk». Vi ser allerede noen av følgene av dette for den «første verden», og vi vil komme til å se mer. Ettersom levekårene forverres i mange utviklingsland, kan vi forvente vedvarende migrasjon av fattige befolkninger inn i de utviklede landenes byer, akkurat da både økonomiske muligheter og sosiale støttetiltak er i ferd med å forringes. Dette nærer opp under en økende opposisjon mot sosiale støttetiltak til innvandrere, enten innvandringen er «lovlig» eller ikke. På denne måten fanges mange innvandrere i sterkt kriminalitetsskapende situasjoner preget av blokkerte muligheter og en stadig mer intens konkurranse i kampen for å overleve, både blant hverandre og overfor andre lavinntektsgrupper.

Dette er ikke stedet å gå i detalj om hva som er nødvendig for å stanse denne utviklingen. Men noen konklusjoner synes klare. Jeg har argumentert for at markedssamfunnet skaper mange analytisk forskjellige mekanismer som fører til at alvorlige voldsproblemer forsterkes. Men disse mekanismene

kan ikke skilles fra hverandre i den virkelige verden, og noen av dem er mer sentrale enn andre. Det er særlig det systematiske angrepet på stabile levekår som er det mest ødeleggende trekket ved utviklingen av markedssamfunnet, og det som har de sterkeste følgene for familier og lokalsamfunn. Denne mekanismen er derfor det mest lovende angrepspunktet for endring. Full sysselsetting med meningsfylt arbeid til god lønn og med rimelig arbeidstid vil med ett støt ramme mange av de kriminalitetsskapende trekkene ved markedssamfunnet – ved å integrere individer i større sosiale målsettinger, stabilisere lokalsamfunn og garantere tilstrekkelige inntekter. Det vil gjøre ulovlige markeder mindre tiltrekkende og redusere den typen familie-stress som øker risikoen for mishandling av små barn og svekker tilsynet med de eldre barna.

Å bygge en slik strategi ansikt til ansikt med de teknologiske endringene som nå omformer arbeidslivet over hele kloden, betyr å bevege seg i to retninger samtidig: å øke sysselsettingen i de offentlige og ikke-profittorienterte sektorene i økonomien, og å utvikle en politikk for deling av arbeid og reduksjon av arbeidstid.⁵⁵ Begge er verdige mål i seg selv, men har også enorme potensialer som midler for å redusere volden. Hvis vi fordeler arbeidet på flere og reduserer arbeidstiden, vil vi ikke bare bedre levekårene for folk som nå avskjæres fra de integrerende og støttende virkningene av stabilt arbeid, men vi vil også redusere den destruktive virkningen av *overarbeid*. Hvis vi investerer i jobbskaping i offentlig sektor, vil vi også skape nytt levebrød for mange som det private arbeidsmarkedet ikke vil tilby arbeid – og vi kan også bemanne de offentlige kontorene for sosiale støtteordninger og oppbygging av evner som undergraves hvis markedssamfunnet overlates til seg selv: helsevesen og helsevern for mentalt syke, offentlige skoler, omsorg for barn og barnevern, og yrkesopplæring. En aktiv sysselsettingspolitikk rettet mot å skape nye jobber i den offentlige og den ikke-profittorienterte sektor, forener seg kort sagt på en kraftfull måte med en ambisjon om å yte et universelt tilbud av offentlige tjenester; og denne kombinasjonen kan bli kjernen i et effektivt angrep på de forholdene som avler voldskriminalitet.

Den offentlige diskursen om mesteparten av disse sakene i den utviklede verden er i dag av en slik karakter at ønsket om å revitalisere en aktiv sysselsettingsstrategi langs de nevnte linjene ofte avvises som utopisk. Men det er mye som tyder på at dette er både gjennomførbart og i stand til å tiltrekke seg sterk folkelig støtte.⁵⁶ Selv i USA er en klar majoritet i følge meningsmålingene enige i at staten burde garantere arbeid for de som den private økonomien enten ikke vil eller ikke kan sysselsette. Kriminologer må delta i det som bør bli en bred offentlig debatt om vilkårene for arbeid og sosial støtte i de utviklede landene i det 21. århundre. De kan best gjøre dette ved å slå fast at vold er en av de klareste kostnadene ved det globale og stadig

mer hensynsløse angrepet på betingelsene for å opprettholde sosialt liv – i markedets navn.

Oversatt av Sjur Kasa

NOTER

- 1) Steven, Handelman: «Inside Russia's Gangster Economy», *The New York Times Magazine*, 24. januar, 1993.
- 2) George Melloan: «From Communism to Crime is a Short Journey», *The Wall Street Journal*, 7. mars, 1994.
- 3) John Gittings: «Execution Epidemic as China Tackles Crime», *The Guardian*, 4. juli, 1996.
- 4) Marc Mauer: *The International Use of Incarceration*, Sentencing Project, Washington DC 1995.
- 5) De tidligere forsøkene inkluderer taler ved *The International Conference on Crime and Policing*, i Islington, London, i 1990; ved *The International Seminar on Crime and Social Policy* organisert av The National Association for the Care and Resettlement of Offenders (NACRO) i Edinburgh i 1991; og senest, en tale til The Academy of Criminal Justice Sciences i Chicago i 1994, som denne artikkelen er en revisjon og videre utvikling av. Blant mange venner og kolleger som har bidratt til disse ideene på forskjellige måter, går min spesielle takk til Frank Cullen, Helen Edwards, Roger Matthews, Ian Taylor, Vivien Stern og Jock Young, og til Piers Beirne for nyttige kommentarer til denne versjonen.
- 6) James Q. Wilson: «The Contradictions of an Advanced Capitalist State», *Forbes*, 14. september, 1992, s. 110-114.
- 7) Jan Nijboer: «Trends in Violence and Homicide in the Netherlands», i: Carolyn Block og Richard Block (ed): *Trends, Risks, and Interventions in Lethal Violence*, National Institute of Justice, Washington DC 1995, s. 117-126.
- 8) Se Franklin Zimring og Gordon Hawkins: *Is America's Crime Problem a Violence Problem?* Boalt Hall School of Law, University of California, Berkeley, 1995.
- 9) Jeg vil stort sett fokusere på mord i denne diskusjonen, men jeg mener at det som følger, også gjelder andre former for hva jeg i mangel på et mer presist begrep vil kalle «alvorlig vold» – inkludert ran, voldtekt og alvorlige legemsfornærmelser.
- 10) Robert K. Merton: *Social Theory and Social Structure*, revised edn, Free Press, New York, 1963, s. 6.
- 11) Ian Taylor (red): *The Social Effects of Free Market Politics*, Harvester Wheatsheat, London 1990.
- 12) Will Hutton: *The State We're In*, revised edn., Vintage Press, London 1995.
- 13) Richard Belous: «European and American Labor Markets: an Introduction», i: Richard S. Belous, Rebecca S. Hartley og Kelly L. McClenahan (red): *European and American Labor Markets: Different Models and Different Results*, National Planning Association, Washington, DC 1992, s. 1-7.
- 14) Hutton, op. cit., s. 269.

- 15) Mercer Sullivan: *Getting Paid – Youth Crime and Work in the Inner City*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1985.
- 16) Robert J. Sampson og John Laub: *Turning Points*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1993.
- 17) Delbert S. Elliott: «Serious Violent Offenders: Onset, developmental Course, and Termination», *Criminology*, vol. 32, no. 1, 1994, s. 1-21.
- 18) Elliott Currie: *Confronting Crime: an American Challenge*, Pantheon Books, New York 1985, kap. 4.
- 19) Jfr. William Wilson: *The Truly Disadvantaged*, University of Chicago Press, Chicago 1987, kap. 3; og Jeffrey Fagan, Darlene Conley, Julius Debro, Richard Curtis, Ansley Hamid, Joan Moore, Felix Padilla, John Quicker, Carl Taylor and James Diego Vigil: «Crime, Drugs, and Neighborhood Change: The Effects of Deindustrialization on Social Control in Inner Cities», *Background Paper, Social Science research Council Committee for Research on the Urban Underclass*, National center for Children in Poverty, New York 1993.
- 20) William Wilson: «The Political Economy and Urban Racial Tensions», *The American Economist*, vol. 39, no. 1, 1995, s. 3-14.
- 21) Richard B. Freeman: «How Labor Fares in the Advanced Economies», i: Richard B. Freeman (red.): *Working Under Different Rules*, Russel Sage Foundation, New York 1994, s. 1-28. (Jfr. også Rune Skarstein: «Globaliseringens politiske økonomi», *Vardøger* 24, 1998, s. 47-51. O.a.)
- 22) Edward Balls: «No More Jobs for the Boys», i: Jonathan Michie og John Grieve Smith (red.): *Unemployment in Europe*, Academic Press, London 1994, s. 116-129.
- 23) Chinhui Juhn: «Decline of Male Labor Market Participation: the Role of Declining Market Opportunities», *Quarterly Journal of Economics*, februar 1992, s. 79-118; Philippe Bourgois: *In search of respect: Selling Crack in El Barrio*, Cambridge University Press, New York 1995.
- 24) Richard B. Freeman: «Why Do So Many Young American Men Commit Crimes and What Might We Do About It?» *Journal of Economic Perspectives*, vol. 10, 1996, s. 25-42. (1 februar 2000 passerte antall fanger i USAs fengsler 2 millioner. O.a)
- 25) Juhann Lonnroth: «Global Employment Issues in the Year 2000», *Monthly Labor Review*, vol. 1994, s. 36-42.
- 26) A. Reuterswärd: «A Flexible Labour Market in the 1990s» *International Journal of Health Services*, vol. 21, 1994, s. 191-192.
- 27) Nicholas Barr: «Economic Theory and the Welfare State: a Survey and Interpretation», *Journal of Economic Literature*, vol. 30, 1992, s. 741-803.
- 28) Center of Budget and Policy Priorities: *Poverty and Income Trends: 1994*, Center of Budget and Policy Priorities, Washington, DC 1996, s. 53 og 64. (Jfr. også Skarstein, op. cit. O.a.)
- 29) Lee Rainwater og Timothy Smeeding: *Doing poorly: The Real Income of American Children in a Comparative Perspective*, Luxemburg Income Study, Syracuse, NY 1995, Tabell 2.
- 30) Center on Budget and Policy Priorities, op. cit. s. 48.
- 31) Rainwater og Smeeding, op. cit.
- 32) Se for eksempel Judith Blau og Peter Blau: «The Cost of Inequality; Metropolitan Structure and Violent Crime», *American Sociological Review*, vol.

- 47, 1982, s. 114-129; Elliott Currie: «The End of Work: Public and Private Livelihood in Post-Employment Capitalism», i: Stephen Edgell, Sandra Walklate og Gareth Williams (red.): *Debating the Future of the Public Sphere*, pp. 65-78, Avebury Publishers, Aldershot 1995, kap. 5; Rosemary Gartner: «The Victims of Homicide: a Temporal and Cross-national Comparison», *American Sociological Review*, vol. 55, 1990, s. 92-106; Steven Messner: «Economic Distribution and Homicide Rates: Further Evidence on the Cost of Inequality», *American Sociological Review*, vol. 54, 1989, s. 597-612.
- 33) Richard Fowles og Mary Merva: «Wage Inequality and Criminal Activity: An Extreme Bounds Analysis for the United States, 1975-1990» *Criminology*, vol. 34, 1996, s. 163-182.
- 34) Jfr. Kenneth Land, Patricia L. McCall og Lawrence E. Cohen: «Structural Covariates of Homicide Rates: Are There Any Invariances Across Time and Social Space?», *American Journal of Sociology*, vol. 95, 1990, s. 922-963; Dwayne M. Smith og Victoria E. Brewer: «A Sex-Specific Analysis of Correlates of Homicide Victimization in United States Cities», *Violence and Victims*, vol. 7, 1992, s. 279-286. Når det gjelder min sistnevnte påpekning, jfr. Ann Goetting: *Homicide in Families and Other Special Populations*, Springer, New York 1995.
- 35) Robert J. Sampson: «Concentrated Urban Poverty and Crime: A Synopsis of Prior Community-Level Research», Background Paper, Social Science Research Council Committee for Research on the Urban Underclass, National Center for Children in Poverty, New York 1993.
- 36) Joseph Cappelleri, John Eckenrode og Jane L. Powers: «The Epidemiology of Child Abuse», *American Journal of Public Health*, vol. 83, 1993, s. 1622-1624.
- 37) Cathy Spatz Widom: *The Cycle of Violence*, National Institute of Justice, Washington, DC 1992.
- 38) Jane Miller og Sanders Korenmann: *Poverty, Nutritional Status, Growth, and Cognitive Development of Children in the United States*, Princeton University Office of Population Research, Princeton, NJ 1993; Greg Duncan, Jeanne Brooks-Gunn og Pamela Kato Klabanov: «Economic Deprivation and Early Childhood Development», *Child Development*, vol. 65, 1993, s. 297-318.
- 39) Francis Cullen: «Social Support as an Organizing Principle for Criminology», *Justice Quarterly*, vol. 11, 1994, s. 527-559.
- 40) Dorothy Lewis, Jonathan Pincus, Barbara Bard, Ellis Richardson, Leslie Pritchep, Marilyn Feldman og Catherine Yeagar: «Characteristics of Juveniles Condemned to Death», *American Journal of Psychiatry*, vol. 145, 1988, s. 585-589.
- 41) Se Robert J. Sampson og Byron Groves: «Community Structure and Crime: Testing Social Disorganization Theory», *American Journal of Sociology*, vol. 94, 1989, s. 774-802; Sampson op. cit.; og Cullen, op. cit.
- 42) Fagan og andre, op. cit., s. 4.
- 43) Susan Zuravin: «The Ecology of Child Abuse and Neglect», *Violence and Victims*, vol. 4, 1989, s. 101-120; James Garbarino og Kathleen Kostelny: «Child Maltreatment as a Community Problem», *Child Abuse and Neglect*, vol. 16, 1992, s. 455-464; og Sampson, op. cit.
- 44) For en god kritikk av «underklasse»-diskusjonen, se Herbert Gans: *The War Against the Poor*, Basic Books, New York 1995.
- 45) Fagan og andre, op. cit., s. 8.

- 46) Eileen Crimmons, Richard A. Easterlin og Yasuhiko Saito: «Preference Changes Among American Youth: Family, Work, and Goods Aspirations», *Population and Development Review*, vol. 17, 1991, s. 122-127.
- 47) Enrico Ferri: *The Positive School of Criminology*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1962.
- 48) Willem Bongers: *Criminality and Economic Conditions*, Indiana University Press, Bloomington 1969, s. 153.
- 49) Howard Snyder, Melissa Sickmund og Eileen Poe-Yamagata: *Juvenile Offenders and Victims: 1996 Update on Violence*, US Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Washington, DC 1996, s. 3.
- 50) Philip J. Cook, Stephanie Molliconi og Thomas B. Cole: «Regulating Gun Markets», *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 86, 1995, s. 59-92.
- 51) Cook og andre, op. cit., s. 87-90.
- 52) Merton, op.cit., s. 155-157.
- 53) Douglas Massey og Nancy Denton: *American Apartheid*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1993.
- 54) R. H. Tawney: *The Aquisitive Society*, Harcourt, Brace and World, New York 1920, s. 33.
- 55) Se Currie: «The End of Work ...», op. cit.
- 56) Andrew Glyn og Bob Rowthorn: «European Employment Policies», i: Jonathan Michie og John Grieve Smith (red.): *Unemployment in Europe*, Academic Press, London 1994, s. 188-198.